

щодо проведення земельних торгів» від 18 лютого 2016 року, закріпив вичерпний характер підстав безаукціонного продажу земель, визначених ст. 134 Земельного кодексу України, в наслідок чого унеможлиблюється їх розширене тлумачення або ж випадки їх доповнення.

ПОПОВА А. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри аграрного, земельного та екологічного права

ДЖЕРЕЛА ЗАБРУДНЕННЯ ЗЕМЕЛЬ ТА ЇХ ОСНОВНІ ВИДИ

Останнім часом найбільше занепокоєння з точки зору екологічної безпеки викликає погіршення якісних характеристик земель і ґрунтів внаслідок забруднення їх небезпечними речовинами, тому параметри вмісту шкідливих речовин через їх велику різноманітність прийнято класифікувати. До першої групи, як правило, відносять речовини, що спричиняють радіоактивне забруднення земель, зокрема цезій і стронцій. Другу групу складають речовини, що входять до складу хімічних засобів захисту рослин — нітрати та пестициди. Відомо, що забруднення земель хімічними та іншими речовинами шкодить їх якісному стану, і, як наслідок, перевищення гранично допустимих концентрацій цих речовин замість користі завдає шкоди не лише земельним ресурсам, а й природі взагалі. Третя група представлена небезпечними речовинами, які спричиняють промислове забруднення. Це тверді частинки, важкі метали, окисли та мінеральні кислоти. За ступенем екобезпеки важкі метали розподіляються на три групи: високонебезпечні (миш'як — As, кадмій — Cd, ртуть — Hg, селен — Se, свинець — Pb, цинк — Zn, фтор — F); середньонебезпечні (бор — B; кольбат — Co, нікель — Ni, молибден — Mo, сурма — Sb); малонебезпечні (барій — Ba, вандалій — V, марганець — Mn, стронцій — Sz) [1, с. 90]. Саме тому метою цієї публікації є узагальнене дослідження джерел забруднення земель та їх основних видів.

Нині найбільш масштабним та вагомим за наслідками є хімічне забруднення. Відходи хімічної промисловості — це тверді, нерідко токсичні, речовини. В останнє десятиріччя такі забруднення стають найбільш значущим, їх патологічний ефект починає привертати увагу не тільки екологів, а й фахівців у сфері людської й ветеринарної патології. Багато із цих забруднень за своїм значенням набувають характеру «лімітуючих факторів», які загрожують не тільки нормальному розвитку, але й самому існуванню різних біологічних видів. Наприклад, забруднення хімічними речовинами відбувається в разі їх використання як добрив і

засобів захисту рослин. Із великої кількості речовин-забруднювачів наслідки забруднення земель хімічними речовинами на зразок пестицидів є найбільш небезпечними й екологічно значимими за своїм токсикоз-біологічними ефектом

Крім цього, у результаті споживання великої кількості природних ресурсів щороку утворюється й нагромаджується значна кількість відходів господарської діяльності людини. За кількістю промислових забруднень на душу населення Україна посідає одне з перших місць у Європі. Так, найпотужнішим промисловим джерелом забруднення небезпечними речовинами є великі комбінати кольорової та чорної металургії. Щорічний обсяг шкідливих речовин, які потрапляють на 1 км² площі України, у 6,5 разів більший ніж у США та в 3,2 рази — ніж у країнах Європи. Це насамперед пояснюється тим, що на гірничодобувних підприємствах усе ще переважає відкритий спосіб видобутку сировини [2, с. 12]. Відповідно до ст. 45 Закону України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 року в разі виявлення фактів забруднення ґрунтів небезпечними речовинами спеціально уповноважені органи виконавчої влади в галузі охорони земель уживають заходи для обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, притягнення винних до відповідальності згідно із законом і проведення в установленому порядку робіт з дезактивації, відновлення забруднених земель, консервації угідь і визначення режимів їх подальшого використання [3].

Як відомо, серед речовин, які потрапляють у навколишнє природне середовище в процесі людської діяльності, виділяють низку речовин, які характеризуються високою хімічною стабільністю і є особливо небезпечними не тільки для земельних ресурсів, а й для тваринного та рослинного світу. Такі речовини названо стійкими органічними забруднювачами — СОЗ.

Варто сказати, що для України проблема стійких органічних забруднювачів є однією із пріоритетних. Вона проявляється в її трьох основних складових частинах. Перша стосується непридатних та заборонених до використання пестицидів, накопичених на території України. Друга — поліхлорованих дифенілів, задіяних в устаткуванні та матеріалах. Третя — викидів СОЗ (поліхлорованих дибензодіоксинів, дибензофуранів, гексахлорбензолу) у результаті їх ненавмисного утворення в різних виробничих процесах. Так, властивість СОЗ може залишатись стійким до впливу на довкілля протягом тривалого строку й при цьому розповсюджуватись на великі відстані від джерела їх утворення, що може спричинити шкоду й призвести до розвитку хвороб імунної та репродуктивної системи, онкологічних захворювань, вроджених дефектів у дітей [4, с. 5].

Ще однією групою забруднювачів, які суттєво впливають на якісний стан земель, є нафта і нафтопродукти. Вони потрапляють на землі

у таких випадках: у разі аварій нафтопроводів; разом із стічними водами численних галузей промисловості; з атмосферними опадами; під час роботи техніки на полях; від змивань на поверхні автомагістралей, автомобійок і транспортних підприємств. Через наявність ароматичних і поліциклічних ароматичних вуглеводнів а інших сполук нафта й нафтопродукти є токсичними для ґрунтової біоти [2, с. 51]. Відповідно до ст. 52 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року встановлено, що підприємства, установи, організації та громадяни зобов'язані додержуватися правил транспортування, зберігання й застосування засобів захисту рослин, стимуляторів їх росту, мінеральних добрив, нафти й нафтопродуктів, токсичних та інших препаратів для того, щоб не допускати забруднення ними або їх складовими навколишнього природного середовища й продуктів харчування [6]. Так, під час створення нових хімічних препаратів і речовин, інших потенційно небезпечних для навколишнього середовища субстанцій мають розроблятися та затверджуватися у встановленому законодавством порядку допустимі рівні змісту цих речовин в об'єктах навколишнього природного середовища й продуктах харчування, методи визначення їх залишкової кількості й утилізації після використання.

Висновки. Результати виконаних досліджень дозволяють зробити такі висновки: найпоширенішими та найсильнішими джерелами забруднювачами земель, які впливають на їх фізичні і хімічні процеси, ріст і розвиток рослин, функціонування наземних і водних екосистем, є мінеральні добрива, нафтопродукти, важкі метали, радіонукліди, пестициди, стійкі органічні забруднювачі, відходи; кожен з промислових об'єктів створює певне техногенне навантаження на земельні ресурси й спричиняє забруднення стійкими органічними забруднювачами і пестицидами, мінеральними добривами, нафтою і нафтопродуктами, важкими металами, промисловими та побутовими відходами, що викликає мікробіологічне та радіаційне забруднення земель.

Список використаних джерел

1. Бакка М. Т. Основи ведення сільського господарства та охорони земель: навчальний посібник / М. Т. Бакка; Житомир. Інженерно-техн. ін-т. – Житомир: вид-во ЖІТІ, 2000. – 366 с.
2. Воробець М. М. Джерела забруднення довкілля: навчальний посібник / М. М. Воробець; Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці: Вид-во Чернівець. нац. ун-ту, 2012. – 80 с.
3. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003 – № 39. – Ст.349.
4. Міщенко В. С. Шляхи вирішення проблеми стійких органічних забруднювачів в Україні / В. С. Міщенко; Житомир. Інжен.-техн. ін-т. – Житомир: Вид-во ЖІТІ, 2005. – 106 с.